

SOCIETAT

La recuperació de la cultura material de Castellar del Vallès: La restauració del pont de can Pèlachs

Esteve Font · Silvia Sáiz · Ernest Gallart

La restauració i el condicionament de l'entorn del pont de can Pèlachs (pont vell), ha estat un projecte realitzat dins del Pla Director del Ripoll Mitjà, aprovat a finals de l'any 2000, conjuntament pels municipis de Barberà del Vallès, Sabadell i Castellar del Vallès. L'objectiu central del projecte és establir actuacions conjuntes a nivell supramunicipal, harmonitzar territorialment el tractament urbanístic, hidrològic i paisatgístic i aconseguir millores per tal de configurar un àmbit fluvial comunitari.

L'espai d'actuació s'inicia a l'altura del nucli de Sant Feliu del Racó, al terme municipal de Castellar del Vallès, i passa de manera periurbana pels municipis de Castellar del Vallès, Sabadell i Barberà del Vallès, fins a la seva intersecció amb l'autopista de ronda A-7.

En aquest sentit, l'Ajuntament de Castellar del Vallès ha desenvolupant les següents línies d'actuació: l'educació ambiental, la millora de la qualitat de l'aigua, l'estudi del cabal ecològic del riu, la conservació de la llera i la definició i l'arranjament del camí del riu. Aquesta darrera línia inclou la concreció d'un camí al llarg de tots els municipis de la conca del riu Ripoll, com a recorregut paisatgístic i de reconeixement de l'entorn del riu. Així com el projecte de senyalització d'aquest camí del riu que va des del carrer del Sol dins a la resclosa del molí d'en Busquets que s'ha iniciat amb la restauració del pont de can Pèlachs.

El projecte ha estat redactat i dirigit per l'arquitecte Josep M. Massagué i Torné, d'excel·lent factura, en el treball del qual s'inspira aquest article. La intervenció es basa en una concepció global de la construcció i del seu entorn, tot rehabilitant el pont, l'antic camí que mena fins a Terrassa i als horts i als molins del costat del riu.

EL PONT DE CAN PÈLACHS

El pont se situa sobre el riu Ripoll i presenta dos accessos, el primer al quilòme-

Vista lateral des de la llera del riu Ripoll del pont de can Pèlachs abans de la intervenció, principis d'estiu de 2002.

tre 26,700, abans d'arribar al pont nou de la carretera de Terrassa i el segon, al quilòmetre 26,500, un cop traspassat l'anterior. La carretera té la denominació de carretera de Sant Sadurní a Sentmenat, C.- 1415a.

Morfològicament, el pont de can Pèlachs és una construcció obrada en pedra amb tres arcades que salva el tall que ha excavat el riu Ripoll en aquest punt. La ubicació presenta un caràcter estratègic en un indret en el qual el riu s'estreny i facilita el trànsit d'ambdues ribes. La base se situa sobre dos esperons de roca viva que configuren el gorg de can Pèlachs. La factura és de carreus, de pedra tosca tallada, emplaçada en filades horitzontal relativament uniformes. Les arcades queden delimitades per arcs bastits amb dovelles del mateix material.

El pont presenta una longitud de quaranta dos metres i una amplada de tres amb noranta metres. L'alçada total des de la llera és al voltant de dinou metres. És un pont de tres arcades formades per arcs de mig punt, de les quals la que correspon al pas de l'aigua és la de l'esquerra i les altres dues serveixen per permeabilitzar la barrera que es formava a l'anivellar els accessos del camí. L'arc de l'esquerra té una llum de dotze amb deu metres, el central de sis amb vuitanta-nou metres i el de la dreta, de quatre amb vuitanta metres.

Abans de la reconstrucció, al pont no restaven les baranes i només quedaven uns sis metres a banda i banda del pont per l'accés des de Castellar, però que no són originals del moment de la construcció. Son obrades amb paredat comú i coronades per un passamà fet amb una pedra de secció semicircular.

HISTÒRIA DE LA CONSTRUCCIÓ

Per estudiar l'evolució històrica del pont vell de can Pèlachs, no existeix a Castellar del Vallès cap mena de documentació primària sobre l'obra, sobre l'autor del projecte o sobre els constructors. Cal, doncs, anar a raure a fonts secundàries, especialment bibliogràfiques, tot i que també n'hi ha alguna documental.

Inicialment es troba referit en un treball de Mn. Antoni Vergés i Mirassó de l'any 1872 i publicat l'any 1974 (*Història de Castellar del Vallès*). L'1 d'octubre de 1937, Francesc

Gosalbes el refereix en un article a *La Farga* titolat "El riu Ripoll". L'any 1965, segons Esteve Prat, existia un projecte de restauració, amb abundosa documentació. Avui en dia impossible de consultar i que es conservava en una entitat cultural local.

L'any 1983, l'Ajuntament de Castellar del Vallès va redactar un projecte de restauració del pont, a cura de l'arquitecte municipal, que no es va tirar endavant. Esteve Prat, en un llibre sobre l'art local editat el 1992 (*L'art castellarenc*) recull les dades de doctor Vergés i afegeix investigacions de caire personal. Poc després, Ester Planas i Àlex Portolés també el refereixen en el seu llibre de l'any 1995 (*Castellar del Vallès. Recull històric*) compendiant els autors anteriors.

Restava explorar, fora de la vila, si hi pogués haver alguna mena d'informació en una sèrie d'arxius vinculats d'alguna mena amb l'obra. Primerament, a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, responsable de la construcció del pont nou de la carretera de Terrassa on no hi ha cap mena de referència sobre el pont vell. En segon lloc a l'Arxiu de la Capitania General, a la secció Enginyers, i a la Delegació del Govern a Catalunya, on tampoc hi ha cap mena de rastre tot i ser una obra impulsada per l'exèrcit.

Només coneixem que hi va haver un projecte previ, de l'any 1801, que no va reeixir degut a les fortes avingudes. El pont va ser obrat l'any 1808 per ordre del general Josep Manso, en ple conflicte de la Guerra de la Independència, a fi i efecte de fer front a les tropes napoleòniques. En la construcció hi prengueren part les poblacions de Matadepera, Sant Llorenç Savall, Sentmenat, Sant Esteve de Castellar, Sant Pere de Terrassa i Terrassa.

Pel que sembla, la vida pràctica d'aquest pot va ser molt curta, ja que l'any 1893 es va construir el nou pont juntament amb la carretera i aquesta va reduir l'ús del pont de can Pèlachs a un caràcter vianant a com a accés als horts de l'entorn del riu. El 1962, durant les riuades, va ser greument afectat.

EL PROJECTE DE REHABILITACIÓ

Abans d'iniciar les actuacions de rehabilitació, es va valorar l'estat de conservació de la construcció de manera deficient, en procés de degradació que s'accelerà des de la riuada de l'any 1962 que va obrir un gran esvoranc a l'extrem dret del pont, on només quedava un dels murs que configuren la caixa del pont i, aquest, amb una gran perforació que, amb el temps, havia pres la forma d'una arcada. Actualment no presenta, aparentment, patologies greus de tipus estructural, però sí a escala funcional resultat d'aquesta degradació.

L'objectiu del projecte ha consistit en la rehabilitació funcional del pont, preservant l'estructura i les característiques originàries de la construcció (estil, materials i elements decoratius), la introducció de mesures de seguretat personal, el reacondicionament del pavimentat i dels accessos i la millora de l'espai natural del pont.

El criteri adoptat en la intervenció, prèvia recerca bibliogràfica i documental, ha estat la recuperació de la funció viària del pont com a continuació del camí existent facilitant, d'aquesta manera, el pas dels vianants d'una banda a l'altra del riu amb facilitat i seguretat. S'ha procurat introduir molt pocs elements nous i només es continua, amb aquest esperit, la barana amb tècniques i materials semblants als existents. Únicament s'introdueix com a element nou el paviment de còdols per a tota la llargada del pont. Donat que les recerques realitzades descarten l'existència d'un quart arc al punt on hi ha l'esvoranc, s'ha decidit reconstruir els murs i fer massissa la caixa.

Quan als elements decoratius, s'ha optat per no recrear, a falta de dades documentals primàries, una ornamentació que de ben segur hi era present, però de la qual no resta documentació ni materials iconogràfics, i deixar per aquest motiu les baranes del pont completament llises, tal com eren després de la última reconstrucció, segurament de final de segle XIX.

En relació a l'entorn immediat, únicament s'intervé suprimint el mur de l'hort que hi ha junt a la sèquia Monar, bastit entre els anys 1910 i 1925, al costat de llevant del pont, per tal de donar més visibilitat a la totalitat de les tres arcades.

LA REHABILITACIÓ

Els treballs van ser encarregats a l'empresa basca Zut Trabajos Especiales, dedicada a aquesta mena de tasques tan específiques, que els va efectuar l'estiu de l'any 2002. Aquests han consistit en el moviment de terres per a la fonamentació de la part

Vista del pont de can Pèlachs un cop efectuada la intervenció de restauració, any 2003.

del pont que havia estat derruïda; tot seguit s'ha format una base de formigó per iniciar, a continuació, els dos murs de carreus, amb pedra de Banyoles, que delimiten l'amplada del pont. L'espai entre aquests dos murs ha estat omplert amb runa i amb formigó pobre tot situant filades de regularització i lligat cada metre i mig d'alçada.

La caixa del pont s'ha buidat, s'ha sanejat tot l'extradós de les arcades i s'ha situat una capa de compressió armada com a base del paviment de còdols. En aquesta capa se li ha donat pendent als dos costats del camí. A més s'han construït baranes amb paredat comú i s'han coronat amb un passamà de pedra de Banyoles tipològicament molt similar a l'existent i s'ha pavimentat el terra amb còdols. S'ha reconstruït una pilastra ornamental adossada a la cara nord del pont que havia estat malmesa al desaparèixer la corresponent barana. També s'han situat gàrgoles a l'exterior del pont, per on s'escolen les aigües del pas.

Finalment, s'ha condicionat el camí d'accés al pont des de la carretera que passa pel davant del xalet de can Barba, tot rebaixant el nivell actual per tal de preparar el subsòl, i s'hi ha estès i piconejat tot-ú natural per formar el paviment d'acabat. Alhora que s'han rehabilitat els antics safareigs situats al costat del pont i s'ha suprimit el mur de l'hort que hi ha junt a la sèquia Monar.

El cost total de l'actuació ha estat de cent trenta-dos mil euros, uns vint-i-dos milions de pessetes, i ha anat íntegrament a càrrec de l'Ajuntament de Castellar del Vallès.

